

Теегт тэрсн сад—зөөр

Ставрополин кесг райолад хагсу гань болн шората сальки, тэрсн тэрэ шатадж ургад, газрин көрс хагсадж нисгэд, селәнә эдл-ахуд кесг саамдан ик гидг гару үзүлнә. Эн аюлла ноодлгәна хамгин нег сән аргән—тег харсдж сад тәрдж ургьалгән болджана. Хаалгьлад тәрәд ургьасн модн тег харссн деерән, теегт цас бәрәд, газрт ус икәр шиньгәгьад, селәнә эдл-ахун культури ургьц бөдлүлх эваргь бүрдәгьад, сән дөнъ-тусан үзүлнә. Теегт тәрәд ургьасн сад—юста зөбр. Сад ургьагьад тег харслгәна тәрәд СССР-н науксин Академин модна институтин Аршан-Зельменә стационарин коллектив үүлнә. Эн стационар Хальмг автономн таньгьчин Сарпинск районд бәәнә.

Тәрәнә ургьц бөдлүлхд гол саалтгнн болдж хагсу-ганьгта, гашун газрта Ергенинск хамрумудин эргнд тег харслгәна сад тәрдж ургьалгәна эваргьинь олдж диглгәннә тәр коллективин бмн тәвгдсмн. Хөбннә дакад нег тәр тәвгдсмн—әннә, Көк тенгсин өргн хотхр газриг услгәна бәәлд тег харслгәна модд тәрдж ургьалгәна эваргь олдж диглгән болдж.

Суулгән модд сәәнәр ургьад-өсхднн сән бәәлд бүрдәхин эркл, давста гашун газриг әмтәрүләд, гашун болдгнн уурулад, болм чигә ус газрт шиньгәх кергтә. Энүнд ирлннъгү агротехническ көдләмш келж күндж болхмн.

Тег харслгәна сад суулгәнн төлә газр хагьалгьинг багь гихдан 50 сантиметр гүүнәр хагьалхла ирлннъгү сән болдгнн кесг джилд хәләд-шинд дилд кегдсн дамшлтин ашд олдж медвдн. Бидн тәрүләд „П-70“ гидг плугар 45—55 сантиметр гүүнәр хагьалдн, дакад „П-50-П“ гидг плугар газр хагьалдж белдвдн. Эн плуга „П-70“ гидг плугас сән, юнъгад гихлә, „П-50-П“ гидг плуг гүүндән 35 сантиметр газр хагьалд эргүлдж хайна, дакад цаарандн 15 сантиметр гүүдүлнә, талданар келхлә, элгдәд уга газр деешән эргүлдж хайхш.

Тег газриг гүүнәр хагьалкад 1,5—2 джилд сальки-нарнд үлдәнәвдн. Газриг хагсал уга, хавр цагт хагьалхла, сән болдгнн дамшлтас манд медгдв. Газр хагьалснәнн тер дарунь бидрәр ишлдж ургьад культур тәрнәвдн, цугтагьасн сән—сәвүр гардг сорго культур тәргднә. Өргндән 20—22 метр хагьалкскн газрт, зерглән хоорндан хошад метрт, хошад зерглән сорго гидг культур зүн халхдн, бас тингдлж барун бийдн сорго тәрнәвдн. Тингдлж, бидрәр ургьад культур тәрлгчн икәр цас бәрх эваргь өгнә.

Хагьалгдсн газр зунн ут-туршарт хойр дакдж самлгднә, тәрүн болдж май сард „БДТ-2,2“ гидг дисковой күнд бороногьар, хойрлад июль сард, йирин дисковой бороногьар самлгднә, намрин цагт хагьалгдсн тер газр деегүр дару-дарудан 2—3 метр ахрар хагьалгднә—әннә хаврин ус бәрхин төләд кегднә.

Тингдлж гүүнәр хагьалгән

хагьалдг газрин дорак хату газринь үүләд, дора бәәдг углекислый давсиг деерк газрин гашун көрснлә холәд, хурин ус улм гүүнәр газрт шиньгәнә. Хагьалд хайгдсн давста газр самлгдәд, деерк гашун көрснлә сәәнәр хольгдәд газр әмтәрүлгдлж услгднә.

Тинм кевәр гүүнәр хагьалд, нарн-салькинд үлдәлгән, бидрәр ишлдж ургьад культур тәрәд цас бәрлгән, хаврин ус бәрхин төлә хагьалсн газран дакад деегүрнә таслад—ахр-ахрар хагьалгән—сад суулгьалгьнд эрки кергтә агротехническ белдвр болджана. Зундан хойр метр газрт 600 миллиметрәс ик усн хурна, талданар келхлә, хагсу ганьгта теегт, мод тәрдж ургьах сән бәәлд бүрдәгднә.

Хойрдгч джилднн, хагьалд нарн-салькинд үлдәдсн газр хәләд-асрлгән, йилгьт уга тәрүнәк джиллә әдл болна. Болв хагьалгдсн газр деегүр таслад-таслад борозда татлж хагьалгән сад суулгьалгьна зурала ирлүлдж, даралдад тәрлх модна зерглән хоорнд 3—4 метр хагьалкергтә. Хагьалгдсн эн бороздасар модн суулгьалгднә, тегәд әннә, модна ургьад дегд таалта болна.

Сад суулгьалгән аргьта болхла ик эртәр кех кергтә, терүнә эркл сад суулгьалгән машинд хамцулад олзлгднә.

Тәргдсн модна үндсиг хагсу ганьгас тәрүн джилд харсхин эркл, хаврар, саммуд суулгән, тәргдсн модна хавргьәр бидрәр ишлдж ургьад культур тәрнәвдн. Сорго өвсиг бучринь халад авчкад, үлзүлнәвдн.

Гашург боли гашун газрмудар мод суулгән джилдән зунн цагин эргнд саднн зерглән хоорндн 3—4 дакдж самлдж асрад, саммуд эргнд болм хойр дакдж малтад асрлгә кергтә болдгнн Ергенинә эргнд кегдсн дамшлтас медлджәнә.

Газр көрхәс өмн, намрин сүүләр тәргдсн моллудин зерглән хоорнд таслад-таслад хагьалгдәд борозда татлгднә. Кемрджән молдин зерглән хоорнд 3 метр өргн болхла, хагьалд нег борозда татлж болхмн; 4 метр болхла—хойр борозда татлж болхмн. Тәргдсн саммудин зерглән хоорнд тингдлж хагьалдж борозда татлгьинг мод суулгәнн тәрүн тавн джилдин ут-туршарт джил болгән келжәх кергтә.

Ергенинә улан шавр газрар тег харсхин эркл тәргдсн модна полос тавн джилдин эргнд бидртән тавн метр даву бсв.

Стационарт көдләчнр, хагсу-ганьгта ил теегт тег харслгәна модна полос тәрдж ургьадгиг медәд, ямаран тохмта модн мана газр-усна бәәлд сәәнәр ургьалгнн олдж авб. Ода колхозмудин боли совхозмудин газрар, тег харслгәна мод суулгьадж ургьалгән—эрки тәр болджана.

С. КРАЕВОЙ
СССР-н науксин Академин институтин Аршан-Зельменә стационарин начальник.

Цаг зуурин редактор С. КАЛЯЕВ.